

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาและพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 2) ประเมินรูปแบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้แบบวิเคราะห์เอกสารและการสังเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปสาระสำคัญ ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผนเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนและผู้สอนในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามทฤษฎี และแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตและประเมินผลความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการจดบันทึกการสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปรับปรุง

สรุปผลการวิจัย

1. ได้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

จากผลการวิจัยที่ได้สามารถสรุปรูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การได้รับสนับสนุนจากผู้บริหารในโรงเรียนเพื่อมีการกำหนดนโยบายและมอบหมายอำนาจหน้าที่อย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้บริหารและครูผู้สอนจะมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้โดยตรง

2. การจัดอบรมส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมให้กับบุคลากรภายในโรงเรียน ในส่วนนี้จะมาจากการสอบถามความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครองก่อนผู้บริหารจะดำเนินการให้ครูผู้สอนเข้าอบรม

3. การจัดโครงสร้างการดำเนินงานที่เป็นระบบและมีการจัดแบ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้บริหารและครูผู้สอน ตลอดจนรองผู้บริหารในฝ่ายต่างๆ จะมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้

4. การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือคู่มือการปฏิบัติงานที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารและครูผู้สอน ตลอดจนรองผู้บริหารในฝ่ายต่างๆ จะมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้

5. การสร้างการยอมรับ เห็นคุณค่าและเห็นถึงประโยชน์ของการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนนี้

6. การจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือและให้คำแนะนำร่วมกัน นำเสนอความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้สอน ตัวแทนนักเรียน โรงเรียน และตัวแทนผู้ปกครองจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

7. การจัดการทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครอง โดยการสอบถามความต้องการและความคิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

8. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจาก 3 กลุ่มหลัก คือ โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครองจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างต่อเนื่อง

9. การติดตามและการประเมินผลการดำเนินงานในทุกโครงการอย่างต่อเนื่อง และนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในครั้งต่อไป โดยผู้บริหาร ผู้สอน ตัวแทนนักเรียน โรงเรียน และตัวแทนผู้ปกครองจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาประชุมร่วมกัน

ผลที่ได้จากการประเมินความพึงพอใจในรูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนอย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียน ผู้สอน และผู้ปกครองที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อม และการเรียนการสอน พบว่า

ผลที่ได้จากแบบสอบถาม พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. นักเรียนชอบทำกิจกรรมภายในโรงเรียน
2. นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
3. ผู้สอนให้คำปรึกษาและวางตัวเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดีกับนักเรียน
4. ผู้สอนสามารถยกตัวอย่างและข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

5. ผู้สอนมีเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ผู้สอนนำเสนอเนื้อหาสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์ได้อย่างน่าสนใจ

6. ผู้สอนสามารถให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ในด้านประสบการณ์ตรง
7. สื่อการเรียนการสอนและวิธีการนำเสนอสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้เป็นอย่างดี
8. หนังสือในห้องสมุดมีจำนวนมากพอ
9. เวลาเปิด-ปิดในการให้บริการของห้องสมุดมีความเหมาะสม
10. ผู้สอนเน้นการทำงานกลุ่มแบบร่วมมือ
11. ระบบเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในห้องสมุดมีความทันสมัย
12. สื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์การศึกษามีความทันสมัย
13. มีการจัดกิจกรรมแข่งขันทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ
14. มีการบริการด้านกายภาพที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอน

ส่วนความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. รายวิชาที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. ผู้สอนไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมากเกินไป
4. ผู้สอนมีการบูรณาการวิธีการสอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน
5. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศมีความเหมาะสมในการเรียนการสอน
6. มีการจัดโครงการสอนเสริมแก่นักเรียนในด้านการเรียน

นักเรียนโดยส่วนมากมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ดังจะพบได้จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมปฐมนิเทศ กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมแนะแนวการศึกษาต่อและแนะแนวอาชีพ กิจกรรมพบครูที่ปรึกษา กิจกรรมผู้ช่วยครูในการเป็นวิทยากรของนักเรียน โครงการตรวจสุขภาพนักเรียน กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โครงการทัศนศึกษา และกิจกรรม Home room ซึ่งผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมทำกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในระดับมาก มีเพียงกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง โครงการพัฒนาศักยภาพนักเรียน โครงการมุ่งสู่โอลิมปิก กิจกรรมตลาดนัดเรียนต่อของงานแนะแนวการประชุมภาคี 4 ฝ่าย และคณะกรรมการนักเรียนที่นักเรียนบางส่วนไม่เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว

จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สิ่งชี้วัดถึงลักษณะ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ ความชุ่มชื้น การถูกสุขลักษณะ ความร่มรื่น ความสวยงาม ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความสะดวก ฯลฯ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

2. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวาแจ่มใส นำเรียนรู้ สนุก เรียนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน ไม่มีบรรยากาศแห่งความกลัว หวาดผวา วิตกกังวล พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

และจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้สอนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของโรงเรียน ได้แก่ การดำเนินการใดๆ ภายในโรงเรียนให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร ซึ่งสังเกตได้จากการดำเนินงานอย่างมีระบบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบุคลากร ทุกคนในโรงเรียนยิ้มแย้มเป็นมิตรต่อกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน ฯลฯ พบว่า ผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ข้อแตกต่างของรูปแบบใหม่จากรูปแบบเดิม คือ รูปแบบเดิมผู้บริหารจะรับนโยบายจากรัฐบาลมาดำเนินการต่อภายในโรงเรียนโดยเป็นระบบการสั่งการ ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบใหม่ คือ เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ตั้งแต่ตัวผู้เรียน ผู้ปกครอง ครูผู้สอน ตลอดจนชุมชน โดยผู้บริหารต้องรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะดำเนินการในแต่ละโครงการ และจะให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น โดยผู้ปกครองจะมีบทบาทมากขึ้นจากการมีส่วนร่วมในแต่ละโครงการ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้สอนในเรื่องการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ พบว่า สอดคล้องกับ รุ่ง แก้วแดง (2541: 277-278) กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนและนักวิชาการในหนังสือปฏิวัติการศึกษาไทยว่า การจัดการศึกษาเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครองจึงต้องกระจายความรับผิดชอบไปให้ผู้ปกครอง ต้องส่งเสริมให้มีสมาคมผู้ปกครอง (Parent Teachers Association) หรือ PTA ในทุกสถานศึกษาเพื่อให้มีบทบาทความร่วมมือด้านวิชาการ กิจกรรมนักเรียน สามารถแสดงความคิดเห็นในการประชุมผู้ปกครอง และผ่านผู้แทนที่อยู่ในคณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งเป็นวิธีที่มีส่วนให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น

รูปแบบ 9 ขั้นตอน ที่ผู้วิจัยสรุปได้มาจากการนำแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม ที่เรียกว่า POSDCoRB เทคนิคการบริหารงานบุคคล ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ที่เน้นการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่

มืออยู่ให้มากที่สุด โดยก่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างบุคคล ได้แก่ ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ดังรายละเอียดนี้

1. Planning การวางแผน เป็นเทคนิคกระบวนการบริหารที่สำคัญจำเป็นต้องทำเป็นขั้นตอน คือ

1.1 ขั้นเตรียมการ เป็นการเตรียมข้อมูล บุคลากร ทรัพยากร วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ในการดำเนินการ รวมทั้งสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

1.2 ขั้นวิเคราะห์สรุป วิเคราะห์ข้อมูล ข้อเท็จจริงต่างๆ

1.3 ขั้นดำเนินการวางแผน กำหนดว่าจะทำอะไร **what** อย่างไร **how** ใครทำบ้าง **who** ที่ไหน **where** และเมื่อไหร่ **when**

1.4 ขั้นประเมินผล เป็นการสรุปผลการวางแผน เช่น บอกเวลาที่ได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น สุดท้ายนำเสนอผู้มีอำนาจอนุมัติ

2. Organizing การจัดองค์กร และ **STAFFING** การบริหารงานบุคคล ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับบุคคลในการทำงานในหน่วยงานหรือองค์กรเพื่อให้บุคคลมาปฏิบัติงานตามที่ต้องการ และให้บุคคลได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3. Directing การอำนวยการ หมายถึง การส่งเสริม ช่วยเหลือ ปรึกษา แนะนำ สั่งการ ประสานกิจกรรม การติดต่อ การมอบหมายภารกิจต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือแผนที่วางไว้

4. Coordinating การประสานงาน หมายถึง การจัดระเบียบวิธีการทำงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติ รู้ถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของงานจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะงานที่ได้รับมอบหมาย ต่อเนื่องกันจนเสร็จสิ้นภารกิจของหน่วยงานที่เข้าร่วมกันวางไว้

5. Controlling การควบคุมงาน หมายถึง การดำเนินการในการกำกับดูแลการดำเนินงานต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ การควบคุมงานมีลักษณะเป็นการกำหนดเกณฑ์หรือเป้าหมายของการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าแล้วเปรียบเทียบกับผลการปฏิบัติงานที่ปรากฏในด้านต่างๆ ตามขั้นตอนนี้

5.1 กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน หรือเป้าหมายการปฏิบัติงานในลักษณะที่ท้าทาย

5.2 จัดระบบติดต่อสื่อสารให้ทั่วถึง **Network** ให้มีการประสานงานสอดคล้องต่อเนื่อง สามารถรายงานกิจกรรมได้ทันที่

5.3 ควรใช้วิธีการควบคุมงานตามแผนงานบริหาร จุดประสงค์เป็นตัวชี้นำ **M.B.O.**

5.4 ควรใช้วิธีการควบคุมงานแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน เห็นผลชัดเจนตามจุดสำคัญ

5.5 ให้กำลังใจอย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอ

5.6 พยายามป้องกันพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ให้เป็นไปในเชิงบวกและสร้างสรรค์

6. Reporting การรายงานผลงาน หมายถึง การที่ผู้มีหน้าที่เสนอผลของงาน หรือกิจกรรม ให้ผู้บริหารหรือผู้ร่วมงานได้รับทราบร่วมกัน

7. Budgeting งบประมาณ

การที่จะบริหารการศึกษาให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมควรรู้วิธีการของการมีส่วนร่วมของ อคิน รพีพัฒน์ และคณะ (2539: 49) ซึ่งได้กำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการพิจารณาและการจัดลำดับความสำคัญของ ปัญหา

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการค้นหาพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรม

จะพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สามารถที่จะสร้างความร่วมมือ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามี ส่วนร่วมได้ในทุกขั้นตอน โดยพัฒนาจากแนวคิดของ สตีฟ ไตรเวสต์ ซึ่งประกอบด้วย 4 มุมมอง คือ มุมมองจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน จากภายนอกสู่ภายใน และภายในสู่ภายนอก โดยบูรณาการ ร่วมกับบริบทของสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนควบคู่กับการสอบถามความพึงพอใจของผู้สอน นักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ว่าบุคคลหรือผู้เรียนมีความ แตกต่างกันและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงเป็นหน้าที่ ของครูหรือผู้จัดการเรียนรู้ที่ควรมีความเชื่อพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. เชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน
2. เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ได้
3. เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ทุกเวลา

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงเป็นการจัดการบรรยากาศ จัดทำกิจกรรม จัดสื่อ จัดสถานการณ์ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มศักยภาพ ครูจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรู้จักผู้เรียนครอบคลุมอย่างรอบด้าน และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานการวางแผนการเรียนรู้อันหลากหลายวิธี โดยมีข้อควร คำนึง คือ

1. การเปิดโอกาสให้นักเรียนนักศึกษาเป็นผู้เลือกหรือตัดสินใจในเนื้อหาสาระรายวิชาที่ เขาสนใจและเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนหรือไม่

2. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีแนวความคิดและรวบรวมความรู้ ลงมือปฏิบัติได้จริงด้วยตนเองหรือไม่ ซึ่ง ทิศนา แชมมณี (2543) ได้เสนอแนวคิดในการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมและสามารถนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติได้ ดังนี้

2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อช่วยให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนดีขึ้น พร้อมทั้งจะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อม แม้จะมีการให้ความรู้ที่ดีผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ดังนั้น กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตามความเหมาะสมกับวัยและระดับความสนใจของผู้เรียน

2.2 การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเคลื่อนไหวทางสติปัญญา ต้องเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว ต้องเป็นเรื่องที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไป ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกที่จะคิด

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี จะต้องสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมต่างๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางสังคม

2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (emotional participation) เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ต่อตนเองจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง เช่น กิจกรรมทางกาย สติปัญญาและสังคม

ดังจะพบได้จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมปฐมนิเทศ กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมแนะแนว การศึกษาต่อและแนะแนวอาชีพ กิจกรรมพบครูที่ปรึกษา กิจกรรมผู้ช่วยครูในการเป็นวิทยากรของนักเรียน โครงการตรวจสุขภาพนักเรียน กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โครงการทัศนศึกษา และกิจกรรม Home room ซึ่งผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมทำกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในระดับมาก มีเพียงกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง โครงการพัฒนาศักยภาพนักเรียน โครงการมุ่งสู่โอลิมปิก กิจกรรมตลาดนัดเรียนต่อของงานแนะแนว การประชุมภาคี 4 ฝ่าย และคณะกรรมการนักเรียนที่นักเรียนบางส่วนไม่เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว

จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สิ่งซึ่งวัดถึงลักษณะ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ ความชุ่มชื้น การถูกสุขลักษณะ ความร่มรื่น ความสวยงาม ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความสะดวก ฯลฯ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

2. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอก ห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส น่าเรียนรู้ สอนสนุก เรียนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน ไม่มีบรรยากาศแห่งความกลัว หวาดผวา วิตกกังวล พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

และจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้สอนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของโรงเรียน ได้แก่ การดำเนินการใดๆ ภายในโรงเรียนให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร ซึ่งสังเกตได้จากการดำเนินงานอย่างมีระบบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบุคลากร ทุกคนในโรงเรียนยิ้มแย้มเป็นมิตรต่อกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน ฯลฯ พบว่า ผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ประกอบกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-Down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-Up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley, 1984: 17) กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing Ingredient) การที่จะบริหารจัดการเรียนการสอนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ควรเน้นการทำงานเป็นระบบทีม มีการทำงานเป็นกลุ่มที่มีการเน้นพฤติกรรม กระบวนการกลุ่ม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เน้นการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันกำหนด เป้าหมายที่ชัดเจน เน้นคุณภาพนักเรียน การเข้ามามีมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังที่ ฟอรรนาร์อฟฟ์ (Fornaroff, 1980: 104) ได้เสนอไว้ และสอดคล้องกับ อภิญา กังสนารักษ์ (2544: 14-15) ได้เสนอ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการ และร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้ แต่ต่างกันในเรื่องของการใช้บริการจากโครงการและควรมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

ส่วนวิธีการของ อคิน รพีพัฒน์ และคณะ (2539: 49) ได้กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน แต่จะเน้นในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและเน้นการมีบทบาทของผู้บริหารที่จะสร้างความร่วมมือ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมได้ในทุกขั้นตอน ส่วนในการพัฒนารูปแบบ พบว่า การวิเคราะห์ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การออกแบบพัฒนาเพื่อนำไปทดลองใช้และประเมินผลสอดคล้องกับแนวคิด

ทฤษฎีรูปแบบของ ADDIE Model (Strickland. 2006: ออนไลน์) ที่กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ การออกแบบ การพัฒนา การนำไปทดลองใช้ การประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมพร เรืองศรี (2554: 98) พบว่า รูปแบบประกอบด้วย การสร้างความตระหนัก การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะ การนำไปประยุกต์ใช้และการประเมินผล

การบริหารการศึกษาโดยการวิเคราะห์จากทฤษฎี 4 P's

1. Purpost (ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

2. People (บุคคล)

2.1 ผู้ให้บริการ คือ ครู อาจารย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน อธิการบดี ตลอดจนผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับบริการหรือนักเรียน ซึ่งเป็นบุคคลที่แตกต่างไปจากผู้บริหาร

2.2 ผู้รับบริการ ส่วนมากคือผู้เยาว์ หรือเด็กที่ต้องพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อไป

3. Process (กรรมวิธีในการดำเนินงาน) การบริหารศึกษามีกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน มีกรรมวิธีในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลาย

4. Product (ผลผลิต) คือ คนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นนามธรรม เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้วสำเร็จการศึกษาออกไป จะได้เด็กที่มีความรู้ มีความคิด มีความสามารถ และเป็นคนดี

และจากทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮอร์ซเบิร์ก (Herzberg. 1959) ที่พบว่าสิ่งที่คนต้องการเพราะเป็นแรงจูงใจในการทำงาน องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยจูงใจและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญทำให้คนเกิดความสุขในการทำงาน โดยสัมพันธ์กับกรอบแนวคิดที่ว่า เมื่อคนได้รับการตอบสนองด้วยปัจจัยชนิดนี้ จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน ผลที่ตามมาก็คือ คนจะเกิดความพึงพอใจในงาน สามารถทำงานได้

อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนปัจจัยคำจูน หรือสุขศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นตัวป้องกันมิให้คนเกิดความไม่มีความสุขหรือไม่พึงพอใจในงาน ช่วยทำให้คนเปลี่ยนเจตคติจากการไม่ยอมทำงานมาสู่ความพร้อมที่จะทำงาน ซึ่งไม่ต่างจากการจัดการเรียนการสอนที่ควรทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าการที่บุคคลจะเรียนรู้หรือมีพัฒนาการและความเจริญงอกงามนั้น บุคคลจะต้องอยู่ในสภาวะที่พึงพอใจ สุขใจ เป็นเบื้องต้น นั่นคือ บุคคลจะต้องได้รับการจูงใจทั้งในลักษณะนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพัฒน์ จำปาไทย (2524: 4) ได้กล่าวว่า นักศึกษาที่มีสติปัญญาเท่ากัน ถ้ามีแรงจูงใจในการเรียนต่างกัน จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน และการเรียนจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเมื่อผู้เรียนได้รับการจูงใจ

สำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ ทฤษฎีปัจจัยนำเข้า-สภาพแวดล้อม-ผลลัพธ์ ของแอสติน

นักวิชาการ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่อการพัฒนานักศึกษา มาเป็นเวลานานกว่า 30 ปี ได้ใช้ทฤษฎี I-E-O เป็นกรอบในการศึกษา ความหมายของทฤษฎีนี้

I คือ **Input** หรือปัจจัยนำเข้า หมายถึง ลักษณะของนักเรียนเมื่อเริ่มเข้าเรียน

E คือ **Environment** หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวแปรหลัก ที่มีผลต่อการพัฒนานักเรียน

O คือ **Outcome** หรือผลลัพธ์ หมายถึง ลักษณะของนักเรียนภายหลังจากได้ประสบกับสภาพแวดล้อมต่างๆ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของนักเรียน ซึ่งดูได้จากการเปรียบเทียบลักษณะของผลลัพธ์กับตัวป้อน แอสติน (Astin. 1991)

สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนานักเรียน ประกอบด้วย 1) ลักษณะของสถาบัน 2) หลักสูตรและการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดเนื้อหาสาระวิชาการและจัดวิธีการสอน รวมทั้งการประเมินผล 3) ผู้สอน 4) กลุ่มเพื่อน ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม นิสัยส่วนตัว ความสามารถทางการเรียน และ 5) การมีส่วนร่วมของผู้เรียน หมายถึง การที่นักเรียนทุ่มเททั้งพลังกายและพลังใจต่อประสบการณ์ต่างๆ ในสภาพแวดล้อมมากมาย และการมีส่วนร่วมนี้จะทำให้นักเรียนมีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมต่อการมีประสบการณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับสถาบัน การมีส่วนร่วมกับวิชาการ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนทั้งในและนอกเวลาเรียน การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ อรรถนพ คุณพันธ์ (2521: 4) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมสถาบันว่าเป็นการรับรู้และความประทับใจของนักเรียนที่มีต่อลักษณะต่างๆ ของสถานศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่และพัฒนาการในทุกด้าน ได้แก่ การบริหาร บรรยากาศในการเรียนการสอน พฤติกรรมเกี่ยวกับเพื่อนซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากการสังเกตโดยตรง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1. รูปแบบนี้สามารถนำไปปรับใช้กับโรงเรียนอื่นได้ แต่ต้องมีการทำแบบสำรวจสอบถามครูและนักเรียนเพื่อปรับให้เหมาะสม ซึ่งกระบวนการขั้นตอนเหมือนกันแต่ต่างกันที่รูปแบบ เนื่องจากรายละเอียดในการมีส่วนร่วมไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละโรงเรียน
2. ควรมีการนำรูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ได้ออกไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. นำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับรูปแบบเดิมเพื่อพัฒนาต่อยอดให้เป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างหลากหลาย เช่น ในระดับโรงเรียนชั้นประถมศึกษา
4. ควรจัดให้สมาคมครูและผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่ามีบทบาทในการสร้างเครือข่าย
5. ส่งเสริมสนับสนุนทางด้านการศึกษาและเน้นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดโครงการต่างๆ และปฏิบัติให้เป็นประจำต่อเนื่องกันทุกปี

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรจะศึกษางานวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นที่เน้นการมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทางด้านการคิดที่เหมาะสมกับในศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้เรียน